

дијакронијском и синхронијском смислу потврђује као део наше најшире културне самосвести. Овај увид сугерише и ефектан наслов *У залеђу Средоземља*, али долази до изражаја и у заокруженој књизи-бисеру *Андрић и Јагран*, која је пристекла из обимније књиге-шкољке.

Др Јелена МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

НОЋ У КОЈУ ЗАЛАЗИ СВЕТЛОСТ

Радосав Стојановић, *Међутим*, Наиспринт, Ниш 2020

Познати песник Радосав Стојановић, поливалентни посвећеник књижевном стваралаштву, са богатим и упадљиво жанровски разнородним опусом подједнако је успешан у поезији, прози, драми, публицистици, лексикографији... Ипак, утисак је да токови рецепције његових дела на нашој књижевној мапи у минулим деценијама остају недовољно видљиви, и темељније широј културној јавности предочени. Особито када је реч о поезији, која сада дванаестом песничком збирком са неубичајеним насловом *Међутим*, скреће на себе посебну пажњу са разлогом.

Импулс више могућих асоцијација изазива наизглед једноставан наслов својом енигматичном речцом „међутим”, упућујући ка нечему, насупрот, упротив, узводно, између свега, контра свему итд. Тиме нарочито подсећа на језичку чаролију Милоша Црњанског, својевремено послату у поетско поље оним специфичним *међутим* усред реченице, увек ограђено зарезима са обе стране. Међутим, ишчитавајући ову песничку збирку и њених пет лирских кругова, не бисмо смели бити заведени трагом рефлекса суматраистичке визије свеповезаности света као целине већ Стојановићевим поетички убедљиво самосвојним писмом, одаслатим из властитог срца и трауматичног искуства света као распарчане крхотине. Овај песник обликује свој рукопис као вишеслојни амалгам концепта једне дубоке вере и зебње у моћ стваралачке мисије поезије, њеног језика и значења данас.

Та вера, иако уздрмана сумњом, указује се као она драгоцену потетска супстанца сламке спаса и лековите наде, често већ пресељене у време свеопштег замирања, одакле негде са друге обале јаве „иза утрнулих ствари” долази суверен песнички глас. Преобликован каткад само у сан о звезданој лепоти песме која носиће златним прахом „сјај у друго време”, читамо у стиховима „Песма, опет” или „Повратак”, где

горљиво песничко ја призива апсолут осаме, не желећи да му ико ремети интиму заспалих снова након бродолома: „Не куцај! Нико ти отворити неће. / Ово су врата забрављеног времена”. Распетост бића заточеног на граници између сна и не сна, светлости и мрака унутарње хибернације, појачава се даље у песмама сведеног израза сличног мотивског круга, кулминирајући у изузетно комплексном трећем циклусу „Обала без снова”, која је и најзначајнији поетички домет, психолошко-рефлексивно продубљени епицентар збирке. У њега се сливају и из њега происходе библиографски и имагинарни трагови назнака пута и путовања, овог не-свакидашњег путника са „прејаким осећањем света” запућеним у ноћ кроз време непогоде, јер: „Дуга је ноћ за предане путнике / Кад месечина просијава / Кроз небеску литургију”, запажамо у изузетним стиховима песме „Јасле”, као и неким другим: „Исти род или Господ међу црно-травским мајсторима”, „С оне стране реке”, „Прошао сам путеве своје”.

Песничка збирка *Међутим* тематизује *време* као „удесни смисао” и кључни топос есенције неког опчињавајућег годоовског истрајавања чекања. Упркос свему, та безвременост чекања се одвија са једним божанским миром, неочекивано снажном енергијом духа и раскошном имагинацијом песничког ја: „Чекање је свечаност у којој истрајавам” (песма „Чекање”). Нестабилна позиција угрожености бића усред безнадежно убрзаног урушавања света, као да управо постаје исходште читаве лепезе мотива ове исповедне поезије без позе и патоса, прожете медитативно сетном скепсом и мисаоним уроном у универзум човекових вечних страдања и питања без одговора. Експлицитно на то указује концизно и пролошки двостих: „Толико мудрих, а свет пропада / Толико пророка, а излаза нигде”, као и епилошка песма „Међутим”, која ову збирку значењским обртом и сновиdom лепотом слике ефектно заокружује:

Међутим, отићи ћу у незнан
Где ме ни птица пронаћи неће
Па нек сав будем од прашине звездан
И нек се прометнем у полен и цвеће.

Насловљен симболном метафориком први циклус „Песме без кућног реда” предочава да песнички субјект неће одустати од потраге за крхотинама смисла у просевима безнађа које нас опкољава. За човека одувек нема већег чуда од времена, његове пролазности, неповратности, сећања и ништења, али и јединствене авантуре преображаја и трајања. У изузетној песми „Требало ми је времена”, бујају питања о метафизичкој и егзистенцијалној константи времена, пре свега, просејаног кроз властити доживљај пређеног животног пута и брзине неухватљивог тренутка, нарочито оног „светлосног” у младости потрошеног. Није овде реч о потрази за прустовски изгубљеним временом већ маркирање стања

духа и тела насушне недостатности, скоро глади за пунином смисла и времена, које погубно цури и нестаје за биће бачено у вртлог устројства једног злог доба: „Не обичног времена / Већ ванвременог времена / Требало ми је много времена.” Песник зато својом узбудљивом речју исказује отпор према тим силама мрака немерљивим, и бездушном обесмишљености света коме прети смрт и самог времена: „Куда хрли овај свет – питао сам – / Кад више нема ни трунчице времена?” Различитим поетичким поступцима Стојановић својим песмама сугерише сушту слику света, особито упечатљиво доводећи време у близину смрти, слично поимању велике песникиње Марине Цветајеве – „Смрт и време Земљом владају”.

Јер смртно је све осим свемоћне владарке смрти чијој замци нико не измакне, иза које увек земља поспрема оно што је остало иза одлуке Божје руке. У песми „На олтару”, посвећеној реминисценцији о мистици усудних околности преране смрти песника Лазара Вучковића, Стојановић посредно са смрћу води посебно експресиван имагинарни дијалог: „Чекала га је одана / Гладна суштине и младог неувелог лишћа”. Као да вребала је из заседе тренутак свечаности свог драгоценог улова, спремивши већ плави олтар језера за њега: „Као стари рачуновођа / Сабрала је све његове предности / Свела биланс подвукла црту / И сачекала га на плавој пучини”. Међутим, искупљења за невиност жртве није било. Ванредно су потресни стихови који сликају сву драматику последњих тренутка „обрачуна” смрти и песника. Сурово лице смрти није ганула чистота душе поетске речи несрећне жртве, у коју се још само морао поуздати: „Веровао је да ће се искупити стиховима / Просутим на таласе језера”. Не без горке ироније, завршна строфа поентира окрутност наума смрти: „Међутим/ Није јој довољан био прегршт врелих стихова. / Хтела је саму суштину.”

Осећајући стварност као варљиву неизвесност демонске игре сенки тамних ствари, наш песник се журно обраћа неком неименованом ентитету, упозоравајући: „Похитајте / Да не исцури и та мрвица времена.” У песмама попут „Река протиче”, „Сав од крхотина”, „Све је крхко” и сличним, пролазност времена је она хераклитовска река чија је „мудрост у протицању”, не у повлађивању сентименту носталгично болних сећања на минуле фигуре љубави, детињства, завичајних предела. И дар и коб, она вечно доноси и све односи у „најмоћнију реку заборав”, оно крајње коначиште овоземаљских ствари са којима би се требало мирити. Јер „Све је тако крхко / Као да свет о концу виси”, исто као и само биће песниково, које је ткано „сво од срце сломљене светлости” (песма „Сав од крхотина”). Као у неком тајном и тужном споразуму у овој поезији се песнички субјект и свет ипак срећу, трају гаснући у неком безвремену иза привида пулсирајуће стварности. О томе нарочито сведочи циклус и истоимена песма „Иза утрнулих ствари”, уводећи једну додатну ониричку боју атмосфере друге стране унутарњег огледала, душевног

превирања, обамрлости и крајње осамљености: „Боје се у зрцалу гасе / Ни лик нам одраз не враћа. / Нико да засветли, нико да се спасе.” Опстаје само тиха жеђ за просветљењем, неким прозраком поноћног сунца, буђење духа који се усмерава ка стању вечне жудње и наде у стапање са Богом и божанском љубављу. Таква светлост у свеопштем мраку била би утеха и повластица коју већ сугерише „Чекање”, кључна песма овог циклуса.

Несумњиво, уз поменуте и многе друге антологијске песме лако налазимо у сваком од пет циклуса, потврђујући песника као мага певања и мишљења из једне аутентичне оптике, искуства које не мари за вештачком артифицијелношћу и пролазним стилско-језичким експериментима. Песник иде за својим надахнућем у градњи експресије чисте песничке слике, склапајући појединачне песме и циклусе ритмично усталасаних стихова, да би збирка добила смисаоно разрешење завршним циклусом „Ситости рукописа”. Особито песмом захвалницом, која све узвисује и поентира молитвено-химничним тоном: „Господе, не одврати лица свога”.

Због оваквих песама, не можемо се отети утиску да страницама књиге *Међу њим* не „промиче време кроз разједено сито” узалуд већ делотворно. И сам „живот је смртоносан”, на свој начин луцидна је сублимација пређеног и слуђеног пута, пада и винућа у стиху опроштајне љубавне песме „Мегу” (циклус „Потков за олују”). Без сувишног описа у мало речи изобиље значења – довољно да се изнова поверује у моћ илузије поезије, која изгреје песничком сликом иза облака туге судбине, и блесне из слојева древног „рудника светлости језика” да нам нешто важно и заборављено каже. Да блажи топлином самилости „трску која мисли” у хладној крхкости света, који није нам дом. Песник Радосав Стојановић на послетку и стихом песме „Моје туге” подсећа: „Јер овај свет је на тренуцима ведрине саздан.” Ако најбоља поезија и даље остаје огледало душе и разлог одржања живота, онда је она, пре свега, дар језика. Разодевање рањивости људског срца као властито послање певања, подразумева се.

Милуника МИТРОВИЋ

КА АТАРАКСИЈИ

Симон Грабовач, *Дубока тишина*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад 2021

Лице књиге тринаесте по реду збирке песама Симона Грабовца *Дубока тишина* представља црно-бела фотографија детаља таласа умерено запенушане воде. Последње речени појам у директној је вези са дубином, док тишина имплицира потребу субјекта за одвајањем од свакодневице и за промишљањем исте. У стварности пуној тривијалији и